

Splinternet ve Sakıncaları

Hayatımıza girdiği günden bu yana internet, ulusal ekonomilerin büyümesini hızlandırmış, eğitime erişimi ve istihdamı iyileştirmiş, insanların sınır ötesi zorlukları çözmesine imkân tanımış ve insan işbirliğini ve inovasyonu mümkün kılmıştır.

Bununla birlikte, hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve işletmeler internetin çalışma şeklini baltalayabilecek dünya çapında kararları giderek daha fazla alıyor. Bu yaklaşım da “splinternet” olarak adlandırılan kavramı gündeme getiriyor.

“Splinternet”, hepimizin kullandığı açık, küresel olarak bağlantılı internetin, hükümetler veya şirketler tarafından kontrol edilen parçalanmış izole ağlar topluluğuna bölünmesidir. Bu ayrı ağlar, küresel internet ile aynı adları ve protokolleri kullanabilir, ancak her intranetten aldığımız bilgiler, ilgili hükümet veya şirketin görmemizi istediği bilgilerdir. Cato Enstitüsünden araştırmacı Clyde Wayne Crews, “splinternet” terimini ilk kez 2001 yılında “farklı, özel ve özerk evrenler olarak çalıştırılacak paralel genel ağlar” kavramını tanımlamak için kullanmıştır. İnternetin bölünmesine yol açan çeşitli faktörler arasında teknoloji, ticaret, politika, milliyetçilik, din ve farklı ulusal çıkarlar gibi unsurlar yer almaktadır¹.

Splinternet, onlarca yıllık küresel bağlantı çabalarını paramparça etmektedir. Bu yaklaşım nedeniyle bugün interneti oluşturan birçok ağ artık birlikte çalışmama riskiyle karşı karşıyadır. Bu durum ise, çevrimiçi günlük deneyimlerimizi değiştirmekte ve bu küresel kaynağa kimlerin erişebileceğini ve katkıda bulunabileceğini kısıtlamaktadır. Ayrıca ticaret, ulusal ekonomiler, inovasyon, serbest bilgi akışı, uluslararası insani yardım çabaları ve çok daha fazlası üzerinde yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir².

Splinternet’in doğurduğu tehdidin boyutlarını anlamlandırabilmek için internetin kilit özelliklerini hatırlamakta yarar vardır. Bir ağın internetin bir parçası olarak kabul edilebilmesi için aşağıdaki özelliklerin tamamına sahip olması gerekmektedir³:

1 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Splinternet>

2 <https://www.internetsociety.org/blog/2022/03/what-is-the-splinternet-and-why-you-should-be-paying-attention/>

3 <https://www.internetsociety.org/resources/doc/2022/how-to-protect-the-internet-from-becoming-the-splinternet/>

- **Ortak bir protokole sahip erişilebilir bir altyapı:** Ulusal sınırlar olmadan dünya çapında işbirliği yapmamızı sağlar.
- **Birlikte çalışabilir ve yeniden kullanılabilir yapıtaşlarından oluşan açık bir mimari:** İnterneti basit tutarak yeniliği teşvik eder.
- **Merkezi olmayan yönetim ve tek bir dağıtık yönlendirme sistemi:** Ağın büyümesine ve gelişmesine yardımcı olur ve verilerin hedefine ulaşmak için en verimli yolu seçmeye devam etmesini sağlar.
- **Yaygın genel tanımlayıcılar:** Çevrimiçi olarak doğru hedefe ulaşabilmemizi sağlar.
- **Teknolojiden bağımsız ve genel amaçlı bir ağ:** Yenilik yapmamıza olanak tanır, çünkü internet belirli bir amaç için tasarlanmamıştır. Yeni hizmetleri ve fikirleri desteklemek için gelişebilir.

Splinternet ise internetin artık bu yapı temelinde sorunsuz bir şekilde bağlı olmayan birçok yalıtılmış ağ anlamına gelmektedir. Bu ağlar hâlâ küresel internet ile aynı adları ve protokolleri kullanıyor olabilir, ancak hükümetler ve işletmeler bu ağlarda yapabileceğimiz, görebileceğimiz ve erişebileceğimiz şeyler için kontrol noktaları hâline gelmektedir. Ne kadar çok ağ, parçalanmanın bir parçası hâline gelirse, internet ve tüm faydaları o kadar küçülmeye başlamaktadır.

Splinternet, çevrimiçi deneyimlerimizden günlük iletişimimize, dijital ekonomilerden temel haberleşme hakkına kadar internetin sağladığı özgürlüklerin ortadan kaldırılmasıdır. Örneğin bir splinternet'te, internette kullandığımız bir fotoğraf paylaşımı uygulamasına, bu uygulamanın sahibi olan işletme içerik paylaşımıyla ilgili yerel düzenlemelere uygun bir sürüme sahip olmadığı için erişemeyiz. Yurtdışında yaşayan bir tanıdığımızı e-posta gönderdiğimizde, bulunduğu ülkedeki servis sağlayıcısı, küresel internetle bağlantısı kesilmiş sunucuları kullandığı için e-postamız geri döner. Ya da bir girişimcinin, internet üzerinden satışa sunduğu ürünleri splinternet uygulanan ülkelerdeki insanlar keşfedemez, çünkü buldukları ülkede bu siteye erişmeleri için fazladan ödeme yapmaları gerekir.

Splinternet'e Neler Sebep Olabilir?

Splinternet'e sebep olabilecek birçok farklı yol ve yöntem bulunmaktadır³.

İnternet kesintileri: Bir hükümet, sınırları içindeki ağları küresel internetten ayırmaya çalıştığında, bu durum vatandaşlar için ciddi sonuçlar doğurmaktadır.

İnternet erişimi ve altyapısı hakkında siyasallaşmış kararlar: Hükümetler ve işletmeler, diğer ülkelerdeki ağların, internet altyapısıyla bağlantısını kesebilecek siyasi güdümlü kararları giderek daha fazla almaktadır. Örneğin, Ukrayna'daki savaş, internete müdahale çağrılarını yol açmış; ek olarak, Rusya'ya yönelik siyasi yaptırımlar Rus ağlarının internet altyapısından ayrılması sonucunu doğurmuştur. Bu eylemlerden herhangi biri, dünya çapında benzer eylemlere yol açarak tehlikeli bir emsal oluşturabilir ve bir bölünmeye yol açabilir.

İnterneti korumayan politikalar ve iş kararları: Hükümetler ve işletmeler de benzer şekilde ağların küresel internetin bir parçası olmasını engelleyebilecek kararlar alabilmektedir. Tek bir karar küresel bir bölünmeye neden olmayabilir, ancak internetin olmazları koruyamayan her politika, düzenleme veya iş kararı splinternet'in büyümesine katkıda bulunmaktadır³.

Splinternet'i Ortaya Çıkaran Ülkeler ve Uygulamalar

20'nci yüzyılın ortalarında telekom mühendisleri 21'inci yüzyılın dinamiklerini canlandıracak bir internet hayal ettiklerinde, ağlarını ve protokollerini serbest veri akışını sağlayacak şekilde tasarladılar. Küresel elektronik bağlantı, iletişimi birleştirmeyi ve insanlığın kolektif deneyimini yükseltmeyi vadediyordu. İlk dönem internetin mimarları, verilerin gezegenimizi teknik protokoller tarafından yönetilen atmosferik bir bilgi katmanı içinde metaforik olarak nasıl saracağını hayal ederken, aynı zamanda ulus devletlerin kontrolleri yeniden empoze etme eğilimini de hafife aldılar⁴.

4 <https://techpolicy.press/biden-administration-risks-splinternet-with-europe/>

Splinternet, ilk bakışta alışkın olduğunuz küresel internet gibi görünse de aslında gösterilmek isteneni sergileyen bir imitasyondur. Splinternet’te aynı tarayıcıları ve e-posta programlarını kullanabiliriz ancak aynı yerlere ulaşamayız. Splinternet günümüzde dünyada bir milyardan fazla insan üzerinde derin bir etkide bulunmaktadır².

Pek çok ülkenin hâlihazırda kendi internet ağı bulunmaktadır. Bu ağlar teknik olarak hâlen genel internete bağlıdır, ancak kullanıcılar için farklı politika, düzenleme ve maliyetlere tabi olduklarından farklılık göstermektedirler. Örneğin Çin’i ziyaret ettiğimizde ve çevrimiçi olduğunuzda, büyük güvenlik duvarı nedeniyle küresel internette değil, Çin Hükümetinin sözde “güvenli” versiyonunda bulunuruz. Dolayısıyla gördüklerimiz yetkililerin görmemizi istediği, kullandığımız hizmetler de izin verilenlerden ibarettir. Rus Hükümeti de Çin örneğini takip etmekte ve internetin kendi “egemen” versiyonunu yaratmak istemektedir. Rus Hükümeti, başından itibaren devlet kontrolündeki “RussiaOnline”ı yaratmaya çalışmaktadır². Başka bir deyişle Rusya, Sovyet dönemi tarzı internet gözetimini sürdürmektedir. Diğer otoriter ülkeler de internette nasıl ayrılabilirliklerini öğrenmek için bu tip gelişmeleri izlemektedir. Gözetim, internet kullanımının önündeki tek engel de değildir. Taciz, istismar, sansür, erişim vergisi, erişim ücreti gibi internet kontrolleri birçok ülkede ciddi bir sorun teşkil etmektedir⁵.

2007’de Harvard’ın da aralarında bulunduğu bir dizi büyük üniversite tarafından gerçekleştirilen bir anket; İran, Çin ve Suudi Arabistan’ın çok çeşitli konuları filtrelediğini ve ayrıca bu konularla ilgili büyük miktarda içeriği engellediğini ortaya çıkarmıştır. Güney Kore, Kuzey Kore’ye ait haber ajanslarını filtrelemekte ve sansürlemekte¹; Burma, Çin, İran, Suriye, Tunus ve Vietnam da dahil olmak üzere çok sayıda ülke “önemli ölçüde siyasi amaçlı filtreleme” uygulamaktadır. Suudi Arabistan, İran, Tunus ve Yemen önemli ölçüde sosyal içerik filtrelemesi yapmaktadır. Burma, Çin, İran, Pakistan ve Güney Kore sınır anlaşmazlıkları, ayrılıkçılar ve aşırılık yanlılarıyla ilgili web sitelerini hedef alan en kapsamlı ulusal güvenlik filtrelemesine sahiptir¹.

İnterneti bölen uygulamalar sadece devletlerden kaynaklanmamakta, bizzat “Big Tech” diye adlandırılan ve internetin en çok kullanılan uygulamalarının yaratıcısı olan şirketler de bu bölünmüşlüğe çeşitli zamanlarda ve biçimlerde katkıda bulunmaktadır. Örneğin Google, Mart 2010’da sansürü ve Çinli aktivistlere ait Gmail hesaplarının hack’lenmesini protesto etmek amacıyla arama motorlarını ve diğer hizmetlerini Çin’den çekmeyi seçmiştir¹. Facebook ise 2021’de, Haber Medyası Pazarlık Yasası’na karşı bir protesto olarak Avustralya haber içeriğini kapatmış ve bu da sektörde potansiyel bir değişikliğe yol açmıştır.

Wikipedia ve Google gibi kuruluşlar, daha önceki kampanyaların ardından 2017 yılında ABD’de ağ tarafsızlığı hükümlerinin geri alınmasını protesto etmiştir. Örnekleri çoğaltılabilecek bu geniş çaplı değişim, devletlerin ve ticari çıkarların internette erişilebilir olanı giderek daha fazla bölümlere ayırdığı ve kısıtladığı bir dijital kuşatmaya yol açmaktadır. Ağ tarafsızlığının daha da azalması, kısıtlayıcı internet servis sağlayıcı anlaşmalarına, fiyat bazlı ayrımcılığa ve içerik sağlayıcılarla yapılan kilitleme sözleşmelerine kapı açmaktadır⁶.

Sonuç olarak, birçok hükümet kendi vatandaşlarının internet erişimini aktif olarak engellemektedir. Her bir ülke, dilden hukuka, kültürden sansüre kadar internet deneyimini şekillendiren yerel faktörlere sahiptir. Bu durum VPN’ler veya blok zinciri ağlarına geçilen araçlarla aşılabilsede pratikte bunlar insanların yalnızca küçük bir yüzdesinin kullandığı bireysel çözümler olarak kalmakta ve istikrarlı bir çözüm sağlamamaktadır⁵.

Açık, Küresel Bağlantılı, Güvenli ve Güvenilir İnternet Nasıl Korunur?

İnternetin basit temeli, herkes için bu kadar sorunsuz çalışmasının nedenlerinden biridir. Bir splinternet, işbirliğine engeller getirecek ve çalışma, öğrenme, yenilik yapma, ulusal ekonomileri büyütme, krizdeki insanlara yardım etme ve dünya çapında birbirimizle bağlantıda kalma yeteneğimizi engelleyecektir.

5 https://www.chip.com.tr/haber/butun-interneti-unutun-splinternet-nedir_157921.html

6 <https://theconversation.com/what-is-the-splinternet-heres-why-the-internet-is-less-whole-than-you-might-think-207033>

İnternet herkes içindir ve onu korumak herkesin ortak sorumluluğudur. Splinternet'i önlemek için yapılabilecekler şöyle özetlenebilir³:

- İnternet benzersiz ve değerli bir küresel kaynak olarak desteklenmelidir.
- Ulusal ve uluslararası kuruluşların (örneğin Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Afrika Birliği, G-20, G-7, Arap Birliği, OECD, vb) politikalarının ve yaptırım rejimlerinin internet erişimini destekleyen telekomünikasyon hizmetlerinin faaliyetlerini kısıtlamadığından emin olunmalıdır.
- İnternet altyapısını destekleyen işletmeler ve kuruluşlar, siyasi nedenlerle ülkelerden çıkma kararlarından caydırılmak için teşvik edilmelidir.
- Ulusal ve uluslararası politikaların açık, küresel olarak bağlantılı, güvenli ve güvenilir interneti engellemediğinden emin olmak için internet etki değerlendirmeleri yapılmalıdır.